

АСОЦИАЦИЯ „ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ“

**ИЗБОРИ ЗА ЧЛЕНОВЕ В ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ
ОТ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

26 май 2019 година

**ПРЕДВАРИТЕЛНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО
В ИЗБОРНИЯ ДЕН**

ОБХВАТ НА НАБЛЮДЕНИЕТО

Асоциация „Прозрачност без граници“ бе регистрирана като наблюдател от ЦИК¹, като за наблюдението на изборите за членове на Европейския парламент, проведени на 26 май 2019 г., мобилизира 31 наблюдатели.

В обхвата на мониторинга попадат секции, избрани въз основа на два признака: секции, в които са инсталирани машини за електронно гласуване, и рискови секции, в които са констатирани нарушения при провеждането на предходни избори.

Основният метод, приложен в рамките на изборния ден, е включено наблюдение. В допълнение са приложени също анализ на документи на официални институции (ЦИК, РИК и СИК) и медиен мониторинг, който е послужил за предоставяне на данни относно протичането на изборния процес в страната и информация от интервюта с представители на институциите. Така използваните методи служат като източник на информация относно доминиращи проблеми в рамките на изборния ден, като не претендират за изчерпателност или представителност на данните за цялата страна.

ОБЩА КАРТИНА

Общата оценка от наблюдението е, че като цяло изборният процес е протекъл спокойно, без драстични и масови нарушения. Доминират организационните нередности, като по значителна част от тях са предприети действия от страна на изборната администрация.

В рамките на изборния ден до 19.30 ч. на телефонната линия за сигнали за нередности, поддържана от Асоциация „Прозрачност без граници“, са получени общо 20 сигнала, като 16 от тях са за организационни нередности, 1 за агитация, несъобразена с изискванията на закона, и 3 случая, които насочват към възможен

¹ Вж. Решение на ЦИК № 266-ЕП от 7 май 2019 г., публикувано на интернет страницата на ЦИК (<https://www.cik.bg/bg/ep2019/registers/observers/105>).

АСОЦИАЦИЯ „ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ“

контролиран вот.² След оценка на данните от получените сигнали, 4 от тях са изпратени до институциите за предприемане на незабавни действия. Всички останали сигнали са използвани и ще бъдат използвани като отправна точка за изработване на финална оценка на изборния процес и съответно – за формулиране на препоръки, които да се отправят до институциите, които имат правомощия във връзка с подготовката, провеждането и осъществяването на контрол върху изборния процес.

НАРУШЕНИЯ В ИЗБОРНИЯ ДЕН: ТИПОЛОГИЯ И ДОМИНИРАЩИ ИЗРАЗНИ ФОРМИ

1) Организационни нарушения: съставляват най-голям дял от нередностите в изборния ден, като се изразяват в следното:

- предварително откъсване на бюлетини (Пловдив и Бургас);
- пропуски при поставяне на втори печат върху бюлетината (Асеновград);
- пускане на разписка от машинното гласуване в урната с хартиени бюлетини (Пловдив);
- недопускане на наблюдател да присъства в изборното помещение в началото на изборния ден (Ст. Загора),
- член от комисията придружава възрастна жена в стаичката (Стара Загора);
- присъствие на починал избирател в избирателния списък (Кюстендил);
- застъпници без обозначителни знаци (в множество секции в Пловдив, Велико Търново);
- гласоподавател без адресна регистрация в населеното място е допуснат да гласува (Горна Оряховица);
- наличие в тъмната стаичка на списък с имената на партии и коалиции, който не съответства на оригинала за тези избори (София, 23 район);
- грешно доставени протоколи в секции с машинно гласуване (София, 23 район);
- временно блокиране на електронна машина за гласуване (София, 23 район).

² Сигналите са получени от граждани и от наблюдателите на Асоциация „Прозрачност без граници“, като окончателните данни относно констатираните нарушения на терен от наблюдателите ще бъдат представени в окончателния доклад, след изчерпателно обработване на данните от включеното наблюдение.

АСОЦИАЦИЯ „ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ“

2) Контролиран вот:

- струпване на избиратели пред секция и предаване на листчета, указващи за коя партия да гласуват (Пловдив, „Шекер махала“);
- член на секционна избирателна комисия показва на младеж как да гласува с електронната машина, като продължава да наблюдава как гласува избирателят (Бургас, в кв. „Меден рудник“);
- стикер с номера на партия, поставен върху телефона на член на секционна избирателна комисия (Кърджали, у-ще „Петко Славейков“).

3) Незаконна агитация в изборния ден: - използване на чужд език от гласоподаватели и членове на секционни избирателни комисии (Пловдив).

ГЛАСУВАНЕ С ЕЛЕКТРОННИ МАШИНИ

По отношение на машинното гласуване, като цяло се констатира, че избирателите се запознават за първи път този тип машини, не са добре информирани как да боравят с тях и поради това имаха нужда от допълнителна информация от членовете на секционните комисии. Това се констатира по-често при възрастните избиратели, които се въздържат да гласуват електронно, защото имат колебания дали ще се справят.

Констатациите относно машинното гласуване в рамките на изборния ден са в две насоки:

- **Информираност на гражданите при боравенето с машините:** - в секция в училище „Патриарх Евтимий“ във Велико Търново бе констатирана липса на указателно табло относно машинното гласуване; - в секция в училище „Паисий Хилендарски“ в Пловдив избиратели са имали нужда от допълнителни указания как да гласуват, като наред с това са изразили притеснения дали се опазва тайната на вота им поради това, че член на секционната комисия не стои на достатъчна дистанция от машината за гласуване. В тази връзка е изпратено писмо до РИК-Пловдив с молба за издаване на указания на членове на секционна комисия да стоят на достатъчна дистанция от машината. Случаи на неинформираност относно боравене с машините са наблюдавани и във Велико Търново.
- **Технически проблеми с машините:** от наблюдаваните 30 секции в Пловдив, Велико Търново, Стара Загора, Асеновград, Бургас, Кърджали и София е констатирано един проблем, изразяващ се в блокиране на машина в район 23 в гр. София. Причината за блокирането е неправилно поставяне на карта в машината от страна на избирателя, като то е отстранено от избирателната комисия чрез служебните карти, предоставени за СИК за управление на процеса. Предвид обстоятелството, че наблюдението на секциите не обхваща цялата страна, не е възможно да се направят статистически валидни изводи за технически проблеми с машините за гласуване.

АСОЦИАЦИЯ „ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ“

Данни, които дават възможност за определени статистически изводи, са налични от брифинги на ЦИК в изборния ден, които оповестяват, че от 3000 машини са се проявили проблеми при 10 (равняващи се на 0,33%).

В рамките на изборния ден екипът на Асоциация „Прозрачност без граници“ предоставяше информация на медиите относно този аспект от наблюдението, като формулира препоръки в три насоки:

- 1) указанията за машинно гласуване на плакатите да бъдат поставяни на видимо място, за да бъдат по-добре информирани избирателите;
- 2) членовете на секционните комисии да дават разяснения на избирателите, като запазват дистанция от машините, така че да не нарушават тайната на вота (подобна препоръка е отправена и в официално писмо до РИК-Пловдив);
- 3) секционните комисии да не пропускат да отбелязват в избирателните списъци, че хората са гласували със знак „машинно гласуване“ (препоръката е взета предвид от ЦИК, като през втората част на деня тя е издала указания до секционните комисии, които пропускат това отбелязване).

СИГНАЛИ ДО ИНСТИТУЦИИТЕ

Асоциация „Прозрачност без граници“ изпрати 5 сигнала за нарушения на изборния процес, като 1 от тях беше получен непосредствено преди изборния ден, а останалите 4 – в рамките на изборния ден.

Първият сигнал се отнасяше до купуване на гласове в населено място във Великотърновска област и бе **отправен към МВР** съобразно компетентността на институцията по разследване на престъпления срещу политическите права на гражданите.

В рамките на изборния ден, въз основа на получените данни и на извършената оценка на всички обстоятелства, бяха изпратени сигнали до институциите. Характерът на нарушенията бе такъв, че изискваше намеса на съответните районни избирателни комисии:

- **РИК-Пловдив област** – относно пропуск при поставяне на втори печат върху бюлетина в Асеновград, като районната избирателна комисия е издала указания да се спазват правилата за боравене с бюлетините, така че да не се компрометира тяхната валидност;
- **РИК-Кърджали** – относно наличие на номер на партия, изписан на гърба на телефона на член на секционна избирателна комисия, с което на практика се насочват избиратели за коя партия да гласуват;
- **РИК-Пловдив** – относно притеснения на избиратели дали е запазена тайната на вота им докато получават съдействие на членове на секционна комисия при

АСОЦИАЦИЯ „ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ“

боравене в машините за гласуване, с молба за издаване на указания да се осигурява достатъчно дистанция от машината, така че да гарантират тайната на вота;

- **РИК-София област** – относно приключване на изборния ден по-рано от определения час в закона, свалено информационно табло и изпразнена урна, подготвена и стартиране на броенето.

По три от подадените сигнали са предприети мерки от страна на съответните районни комисии, като РИК-Пловдив област е издала указания да се спазват правилата за боравене с бюлетините, така че да не се компрометира тяхната валидност; РИК-Кърджали е извършила проверка на данните, като не е могла да установи по категоричен и безспорен начин нарушение; РИК-София област е извършила проверка, която констатира нарушения на разпоредби от изборното законодателство и е акт за установяване на административно нарушение и е санкционирала секционната комисия.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

- 1) Наблюдението на секциите, в които имаше електронно машинно гласуване показва, че тази технология си проправя път в рамките на изборния процес, като предоставя възможност за улеснено, бързо и без технически грешки преброяване на бюлетините и на преференциите. За да бъде по-ефективно прилагана, тя не би следвало да се прилага паралелно с гласуването с хартиени бюлетини, тъй като в края на изборния ден секционните комисии изчисляват сумите от двата вида бюлетини и по този начин не неутрализира положителния ефект от машинното гласуване и броене.
- 2) Катя цяло не възникнаха сериозни проблеми с използването на машините. Резултатите от наблюдението в секциите, в които Асоциация „Прозрачност без граници“ имаше свои наблюдатели, показаха, че няма основания за притеснения относно технически проблеми с обслужването на машините за електронно гласуване. Делът на проблемите с машини, докладвани на ЦИК в рамките на изборния ден (10 проблеми при 3000 устройства се равнява на 0,33%) е малък и показва, че на тази технология позволява надеждна организация на гласуването и преброяването. В случай че се използва като основна технология и за да се неутрализират евентуални технически проблеми, е необходимо да се извършат законови промени, които да създадат гаранции за протичане на изборния процес (например, осигуряване на резерв от хартиени бюлетини, например около 10-20% от броя на избирателите в секциите, който да се използва, в случай че техниката блокира).
- 3) Резултатите от наблюдението показват, че като цяло избирателите все още не са добре запознати с начина, по който да боравят с машините. Поради тази причина ролята на секционните избирателни комисии се оказва ключова в информирането и в активността на гражданите при използването на машините

АСОЦИАЦИЯ „ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ“

за гласуване. Значителните разлики в процента на гласували с машини в съседни секции (около 10% в една секция и около 50% в съседна секция например) показва, че на този етап ролята на изборната администрация при използването на машинното гласуване е голяма. За да бъде по-широко използвана тази технология в изборния процес е необходимо да се провеждат по-ефективни информационни кампании сред избирателите.

Окончателният доклад с резултатите от наблюдението на Асоциация „Прозрачност без граници“ ще бъде публикуван в рамките на 1 месец.

София, 28 май 2019 година

АСОЦИАЦИЯ „ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ“

TRANSPARENCY INTERNATIONAL - BULGARIA